

Бучинська Л.Г.,
Грінкевич В.М.,
Свінціцький В.С.,
Романенко О.В.

ВИКОРИСТАННЯ БІОМОЛЕКУЛЯРНИХ МАРКЕРІВ ДЛЯ ПРЕДИКАТИВНОЇ ОЦІНКИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПРОГНОЗУ ВИЖИВАНOSTІ ХВОРИХ НА СЕРОЗНИЙ РАК ЯЄЧНИКА

Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.Є. Кавецького НАН України
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця

Резюме. В результаті проведеного імуногістохімічного дослідження визначено експресію білків Ki-67, p53, рецепторів естрогенів, рецепторів прогестерону у пухлинних клітинах, а також щільність мікросудин у межах одного гістологічного типу пухлини – серозного раку яєчника. Зіставлення експресії вищезгаданих біомолекулярних маркерів з 5-річною виживаністю хворих свідчить, що вони є суттєвими факторами, які детермінують виживаність хворих на цю патологію. На основі отриманих результатів запропоновано спосіб визначення ймовірного індивідуального прогнозу 5-річної виживаності хворих на серозний рак яєчника. **Ключові слова:** рак яєчника, імуногістохімічне дослідження, молекулярно-біологічні маркери, індивідуальний прогноз.

Виявлення та лікування раку яєчника (РЯ) є актуальною проблемою онкології, що зумовлено високою захворюваністю та смертністю хворих через пізню діагностику та агресивний перебіг хвороби, їх низькою 5-річною виживаністю (30–35%). Відомо, що клінічний перебіг пухлинного процесу залежить від багатьох факторів, до яких відносяться вік хворих, стадія пухлинного процесу, гістологічна структура пухлини та особливості її молекулярного профілю. Незважаючи на багатопланові дослідження пухлинного росту в яєчнику, у тому числі молекулярного фенотипу пухлинних клітин, до цього часу відсутні чіткі критерії, за якими можна було б прогнозувати індивідуальну виживаність хворих на РЯ [1–3].

Результати багатьох сучасних досліджень вказують, що у якості прогностичних факторів клінічного перебігу РЯ доцільно використовувати біомолекулярні маркери, що відображають ключові характеристики пухлинного процесу – проліферацію, апоптоз, метастазування та інші, зміна функціонування яких пов'язана з агресивністю пухлини. До таких маркерів відносяться білки-регулятори клітинного циклу, рецептори стероїдних гормонів та показники неопластичності

Мета роботи: дослідити експресію біомолекулярних маркерів – регуляторів клітинного циклу, рецепторів стероїдних гормонів у пухлинних

клітинах та показника неопластичності у хворих на серозний РЯ і визначити можливості їх використання для оцінки індивідуальної виживаності хворих.

Матеріали і методи дослідження. Дослідження проведено на зразках видалених пухлин яєчника у 82 хворих на серозний РЯ I–IV стадії, що лікувалися у відділенні онкогінекології Національного інституту раку МОЗ України. Хворим не призначалась неoad'ювантна хіміотерапія. Вік хворих був від 18 до 79 років, середній вік склав $50,9 \pm 5,5$ років. Операційний матеріал піддавався класичній гістологічній обробці [9]. Верифікація клінічного діагнозу здійснювалася на гістологічних зрізах, забарвлених гематоксиліном та еозином. На паралельних зрізах проводилось імуногістохімічне дослідження білків з використанням наступних моноклональних антитіл: маркер проліферації Ki-67 (клон МІВ-1), білок p53 (клон DO-7), рецептори естрогенів (клон 1D5) та прогестерону (клон PgR636), маркер ендотелію судин CD34 (клон QVEnd10). Для візуалізації білків використовували систему En Vision ("Dako Cytomation", Данія), ядра пухлинних клітин дофарбовували гематоксиліном Майєра. У кожному препараті аналізували по 800–1000 пухлинних клітин і визначали кількість клітин з позитивною імуногістохімічною реакцією (індекс мітки – ІМ, %). Проліферативну активність пухлинних клітин

Таблиця 1

Порівняння особливостей експресії молекулярно-біологічних маркерів у пухлинних клітинах і 5-річної виживаності хворих на серозний РЯ

Біомолекулярний маркер	Медіана показника	Градації експресії маркера	Визначена при певних значеннях МЕ конкретного біомолекулярного маркера ймовірність 5-річної виживаності хворих, %	p (F-критерій Кокса)
Ki-67, %	16,0	< ME ≥ ME	70,0 20,0	0,02
p53, %	35,5	< ME ≥ ME	72,7 57,8	0,05
PE, %	29,0	< ME ≥ ME	26,0 75,0	0,01
РП, %	37,0	< ME ≥ ME	39,0 65,0	0,04
ЩМС, кількість судин на 1 мм ² пухлини	59,0	< ME ≥ ME	63,0 51,0	0,05

– індекс проліферації (ІП) яєчника оцінювали за кількістю Ki-67 – позитивних клітин, Ki-67(+) – (у відсотках). Підрахунок кількості CD34-позитивних новоутворених мікросудин проводили за Weidner N. et al. (1991) [10], перераховуючи кількість судин на 1 мм², що відповідало показнику щільності мікросудин (ЩМС). Відповідно до значень медіани (МЕ) експресія маркерів та ЩМС поділялась на високу (значення вищі за МЕ) і низьку (значення нижчі за МЕ). Виживаність хворих аналізували за методом Каплана–Майєра, достовірність відмінностей між кривими виживаності визначали за F-критерієм Кокса. Прогностичне значення показників оцінювали за допомогою багатофакторного аналізу (пропорційних моделей ризику Кокса) з використанням χ^2 тесту. Для перевірки достовірностей розрахункових даних ймовірності індивідуальної 5-річної виживаності хворих на серозний РЯ був використаний критерій Пірсона [11].

Результати дослідження. В результаті проведеного імуногістохімічного дослідження виявлено значну варіабельність експресії білків Ki-67, p53, рецепторів естрогенів (РЕ), рецепторів прогестерону (РП) та ЩМС у межах пухлини одного гістологічного типу – серозного РЯ, про що свідчать індивідуальні коливання досліджуваних показників. Зокрема, ІП був від 1,1 до 76,0%, ЩМС – від 10 до 126 судин на 1 мм² пухлини. Експресія білка p53 була у межах 1,5–79,0% клітин, РЕ - 2,0 – 70,0% клітин, РП - 2,0 – 84,0% клітин. На підставі одержаних індивідуальних значень цих показників були розраховані їх відповідні МЕ (табл.1). МЕ ЩМС становила 59,0 на 1 мм² площі пухлини, МЕ експресії Ki-67 –

16,0%, p53 – 35,5%, РЕ – 29,0%, РП – 37,0%. Вказані значення МЕ досліджених показників були використані для їх зіставлення з 5-річною виживаністю хворих і за допомогою методу багатофакторного аналізу була встановлена можливість їх використання для оцінки прогнозу хвороби ($\chi^2 = 15,2$; $p = 0,009$).

На основі отриманих даних нами було запропоновано спосіб визначення ймовірного індивідуального прогнозу 5-річної виживаності хворих на серозний РЯ. Отримавши показники вірогідності p, тобто внесок кожного маркера у виживаність хворих, розраховували коефіцієнти інформативності (KI) – ваговий коефіцієнт внеску відповідного молекулярного показника. У сукупності усі коефіцієнти були нормовані таким чином, що $\sum KI = 1$ (табл. 2).

У якості прикладів наводимо результати розрахунку ймовірного індивідуального прогнозу 5-річної виживаності хворих на серозний РЯ III

Таблиця 2

Показники вірогідності та коефіцієнти інформативності досліджених молекулярно-біологічних маркерів

Біомолекулярні маркери	p	KI
Ki-67	0,106	0,19
p53	0,232	0,09
ЩМС	0,273	0,07
РЕ	0,417	0,05
РП	0,034	0,6

Рис. 1. Індивідуальний прогноз 5-річної виживаності хворих на серозний РЯ (менопаузальний період)

Хвора А., 60 років, прожила 9 років після операції

Молекулярний маркер	Значення	Ймовірність 5-річної виживаності
Ki-67	10 %	88%
p53	19 %	
ЩМС	60 судин	
PE	6 %	
РП	43 %	

Хвора К. 60 років, прожила 1 рік після операції

Молекулярний маркер	Значення	Ймовірність 5-річної виживаності
Ki-67	10 %	12%
p53	19 %	
ЩМС	60 судин	
PE	6 %	
РП	43 %	

Рис. 2. Індивідуальний прогноз 5-річної виживаності хворих на серозний РЯ (репродуктивний період)

Хвора Н., 36 років, прожила 6 років після операції

Молекулярний маркер	Значення	Ймовірність 5-річної виживаності
Ki-67	10 %	84%
p53	19 %	
ЩМС	60 судин	
PE	6 %	
РП	43 %	

Хвора М., 40 років, прожила 1 рік після операції

Молекулярний маркер	Значення	Ймовірність 5-річної виживаності
Ki-67	10 %	7%
p53	19 %	
ЩМС	60 судин	
PE	6 %	
РП	43 %	

стадії (хворі різного віку) залежно від експресії досліджених маркерів в пухлинах, які в цілому узгоджуються з реальними термінами виживаності цих пацієнтів, задокументованими в історіях хвороби (рис.1,2).

Ймовірність 5-річної виживаності хворих з урахуванням показників комплексу біомолекулярних маркерів визначали за формулою:

$$PS = \sum KI \cdot F(xi) \cdot 100 (\%),$$

де PS (probability of survival) – ймовірність виживаності хворих, що дорівнює або більше 5 років (%);

KI – коефіцієнт інформативності;

F(xi) – предикативна логічна функція, що

приймає значення 0 або 1 в залежності від того, чи є значення кожного молекулярного показника x_i таким, що переходить порогові величини ME відповідного фактора.

Перевірка розрахунків ймовірності індивідуального прогнозу 5-річної виживаності хворих на серозний РЯ з реальною виживаністю за даними медичної документації виявила їх співпадіння у 64% випадків.

Висновки. Підсумовуючи наведене вище, можна стверджувати, що досліджені біомолекулярні маркери (Ki-67, p53, рецептори стероїдних гормонів та ЩМС) мають прогностичне значення і можуть бути використані для оцінки ймовірного індивідуального прогнозу 5-річної виживаності хворих на серозний РЯ.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ БИОМОЛЕКУЛЯРНЫХ МАРКЕРОВ ДЛЯ ПРЕДИКАТИВНОЙ ОЦЕНКИ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПРОГНОЗА ВЫЖИВАЕМОСТИ БОЛЬНЫХ СЕРОЗНЫМ РАКОМ ЯИЧНИКА

Бучинская Л.Г., Гринкевич В.И., Свинцицкий В.С., Романенко А.В.
Национальный медицинский университет имени А.А.Богомольца

Резюме. В результате иммуногистохимического исследования определено экспрессию белков Ki-67, p53, рецепторов эстрогенов, рецепторов прогестерона в опухолевых клетках, а также плотность микрососудов в пределах одного гистологического типа опухоли – серозного рака яичника. Сопоставление экспрессии вышеупомянутых биомолекулярных маркеров с 5-летней выживаемостью больных свидетельствует о том, что они являются существенными факторами, которые детерминируют выживаемость больных этим заболеванием. Опираясь на результаты исследования предложен способ определения вероятного индивидуального прогноза 5-летней выживаемости больных серозным раком яичника.

Ключевые слова: рак яичника, иммуногистохимическое исследование, молекулярно-биологические маркеры, индивидуальный прогноз.

USAGE OF BIOMOLECULAR MARKERS FOR THE PREDICTIVE ESTIMATION OF INDIVIDUAL SURVIVAL PROGNOSIS OF PATIENTS WITH OVARIAN CARCINOMA

Buchynska L.G., Grinkevych V.M., Svintsisky V.S., Romanenko O.V.
O.O. Bohomolets National Medical University

Abstract. As a result of conducted immunohistochemical research the expression of Ki-67, p53 proteins, estrogenes receptors, progesterone receptors as well as microvessel density was determined under scope of one of the histological cancer type – ovarian carcinoma. Comparison of above biomolecular markers with 5 years patients' survival shows them to be significant factors determining survival of patients with this pathology. Based on obtained results it was proposed the methodology of deriving of probable individual 5 years survival prognosis for patients with ovarian carcinoma.

Key words: ovarian carcinoma, immunohistochemical analyses, biomolecular markers, individual survival prognosis.

ЛІТЕРАТУРА

1. Epithelial ovarian carcinoma in younger vs older women: is age an independent prognostic factor? / D. Pectasides, G. Fountzilas, G. Aravantinos [et al.] // Int. J. Gynecol. Cancer. - 2007. - V. 17. - P. 1003-1010.
2. Cancer Incidence in Five Continents / IARC Sci. Publ. - Lyon. - 2008. - V. 9. - 896 p.
3. Свинцицкий В.С. Комплексне лікування хворих на злоякісні пухлини яєчника: автореф. дис. д-ра мед. наук: спец. 14.01.07 / Свинцицкий Валентин Станіславович. - К., 2010. - 40 с.
4. Антонеева И.И. Экспрессия маркеров апоптоза и пролиферации в динамике прогрессирования рака яичников / И.И. Антонеева, С.Б. Петров // Патол. Физиол. и эксп. терапия. - 2008, №4. - С.6-7.
5. Analysis of prognostic factors for the extent of vascularity of serous ovarian cancer on the basis of CD34 antigen expression. / R. Blok, K. Blok, M. Jelen, H. Grybos // Gynecol Pol. - 2004. - V.75.- №2. - P.91-98.
6. Elliassen A. Endogenous hormone levels and risk of breast, endometrial and ovarian cancers: prospective studies / A. Elliassen, S. Hankinson // Adv. Exp. Med. Biol. - 2008. - V. 630. - P.148 - 165.
7. Relationship between p53-associated proteins and estrogen receptor status in ovarian serous neoplasms / E.Y. Cho, Y.L. Choi, S.W. Chae [et al.] // Int. J. Gynecol. Cancer. - 2006. - V. 16. - P. 1000-1006.
8. Новичков Е.В. Зависимость прогноза рака яичников от экспрессии рецепторов к половым гормонам и пролиферативной активности опухолевых клеток / Е.В. Новичков, А.А. Вотинцев // Арх. Патол. - 2006. - № 2. - С. 10-13.
9. Эллиниди В.Н. Практическая иммуноцитохимия (методические рекомендации) / В.Н. Эллиниди, Н.В. Аникеева, Н.А. Максимова // С. Петербург: ВЦЭРМ МЧС Россия. - 2002. - 36с.
10. Weidner N. Tumor angiogenesis and metastasis-correlation in invasive breast carcinoma / N. Weidner, J.P. Semple, W.R. Welch // N. Engl. J. Med. -1991.- V.324.- P.1-8.
11. Лапач С.Н. Статистические методы в медико-биологических исследованиях с использованием Excel / С.Н. Лапач, А.В. Губенко, П.Н. Бабич // К.: МОРИОН. - 2001. -320 с.